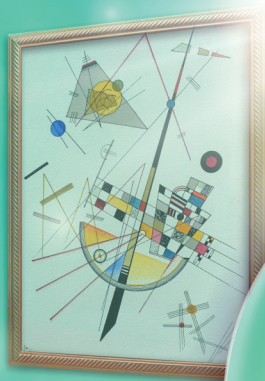


ВИДАВНИЧИЙ ДІМ
ОСВІТА



М. С. Масол

Мистецтво



Art



9
клас

Експерти, які здійснили експертизу даного підручника під час проведення конкурсного відбору проектів підручників для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів і зробили висновок про доцільність надання підручнику грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»:

Ірклієнко В. С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Ширко А. А., методист Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Стовба Л. П., учитель Дубровицької загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 2, учитель-методист.

Авторська концепція підручника (тільки для проекту)

Концепція ґрунтується на особистісно-орієнтованому, діяльнісному та інтегративному підходах, націлена на набуття учнями ключових, міжпредметних і предметних компетентностей. *Фундаменталізація змісту* здійснюється за рахунок доповнення основних функцій ціннісно-світоглядною, комунікативною, контрольо-оцінювальною та інтегративною. Це забезпечило оптимальне конструювання змісту, добір матеріалу за критеріями повноти, достатності й мінімізації. Тексти поділяються на основні й додаткові (рубрики «Портрет митця», «З історії шедевра», «Мистецька скарбничка»). У змісті поєднуються цінності українського та зарубіжного мистецтва, переважають шедеври й знакові імена, що сприятиме естетичному й патріотичному вихованню учнів. Підручник спрямований на системне узагальнення набутих знань і збагачення уявлень учнів про стилі й напрями сучасного мистецтва, роль кіно, музеїв, медіа. *Інноваційність підходу* полягає в побудові методичного апарату, що передбачає: 1) практичну спрямованість, варіативність творчих завдань з образотворчого мистецтва відповідно до інтересів учнів, виконання пісень за вибором; 2) діалогічний виклад, запитання для актуалізації вивченого раніше, міжпредметних зв'язків; 3) застосування компаративних технологій, порівнянь, аналогій, семестрових узагальнень (тести «Панорама мистецтва»); 4) організацію самостійної роботи учнів з джерелами, проектною діяльністю, художньої самоосвіти; 5) врахування особливостей 9 класу як випускного з основної школи й посилення допрофільної орієнтації учнів у сфері творчих спеціальностей («професійні випробування»); 6) стимулювання обговорень і дискусій щодо сучасного мистецтва для розвитку критичного мислення й міжкультурної комунікації на засадах толерантності; 7) концентрацію уваги не на окремих фактах, а на універсальних категоріях мистецтва (вид, жанр, стиль). *Естетична візуалізація*: підручник проілюстрований ретельно відібраними й доцільно розміщеними кольоровими репродукціями й фотографіями, які спонукають учнів до розуміння смислів художніх творів.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ



— пізнаємо мистецтво



— слухаємо музику



— адреса веб-сторінки

Масол Л. М.

М00 Мистецтво : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. /
Л. М. Масол. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2017.

© Л. М. Масол, 2017

© О. В. Калініченко, В. В. Калініченко,
художнє оформлення, 2017

© Видавничий дім «Освіта», 2017





РОЗДІЛ II

ЕКРАННІ МИСТЕЦТВА. ФОРМИ ПОШИРЕННЯ МИСТЕЦТВА

- кіномистецтво
- телебачення
- музеї, галереї, бібліотеки
- фотографія, реклама, медіа
- мистецтво в діалозі культур





Тема 17–18. МОВА І ВИДИ КІНОМИСТЕЦТВА

Кінематограф — один із наймолодших видів мистецтва, який виник на зламі XIX і XX ст. Завдяки загальнодоступності й наочності він став найпопулярнішим у всьому світі. Кіно впливає на світогляд багатьох людей, допомагає їм дізнаватися про різні події та явища, країни й народи, але головне — дає змогу відчувати цілу гаму емоцій — радість, співчуття, захоплення, сум, гнів, страх тощо.

Кінематограф включає такі поняття, як *кіномистецтво* та його твори, а також *кіноіндустрія* — галузь економіки, яка виробляє фільми, спецефекти для них, мультиплікацію.



Який ваш улюблений художній фільм? Які документальні фільми ви дивились?

Умовно виокремлюють основні *види кіно*: *художнє (ігрове)*, що засобами акторської майстерності втілює сюжети кінодраматургії, та *мультиплікаційне (анімаційне)* кіно, що відображає дійсність за допомогою знятих на плівку малюнків або фотографій, об'ємних предметів і лялькових персонажів. Деякі фахівці вважають окремими групами *документальне* і *науково-популярне* кіно, зокрема *освітнє*. Втім багато

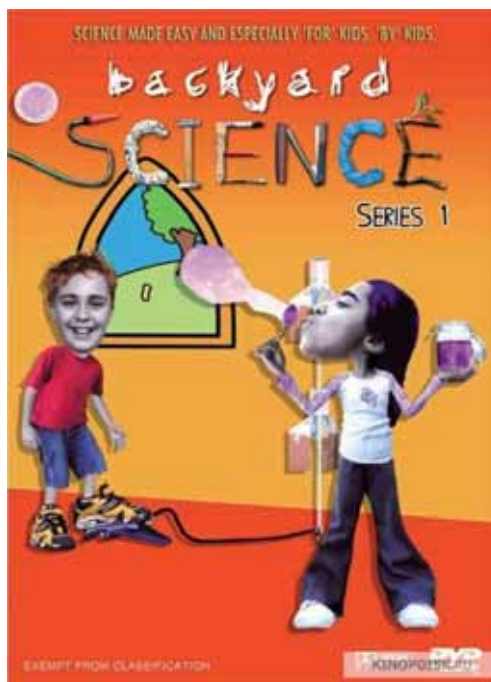
сучасних кінознавців вважають суто документальними лише фільми, зняті прихованою камерою.

Сучасна кінодокументалістика містить *хроніку* (репортаж з місця події) і *публіцистику*, яка висвітлює актуальні суспільно-політичні питання. Темою для документальних фільмів найчастіше стають цікаві явища, життя знаменитостей, зокрема діячів культури. Наприклад, фільм «Подвійна порція» (США, 2004, реж. М. Сперлок), присвячений шкідливості фаст-фуду. Серія «Обрані часом» показує долі видатних особистостей України (проект кіностудії «Контакт»).

Науково-популярні фільми присвячують дослідженням, фактам і гіпотезам у найрізноманітніших галузях знань — історії, медицині, космосу тощо — з метою їх поширення. Освітній фільм — різновид науково-популярного кіно, його використовують як допоміжний засіб у навчальному процесі. Завдяки наочності такий фільм дає змогу побачити на екрані зображення недоступних візуальному спостереженню фізичних, хімічних, біологічних процесів, роботу різних механізмів, природу й побут віддалених країн. Наприклад, австралійський серіал «Кумедна наука». В Україні такі фільми створюють на Київській кіностудії науково-популярних фільмів.

За тривалістю показу фільми поділяють на *повнометражні* та *короткометражні* (15–20 хв), які іноді називають «*кіномініатюрою*». У міні-фільм потрібно вмістити весь спектр переживань, який існує в повнометражному фільмі.

Також у самостійну групу виокремлюють *рекламні* фільми та *відеокліп*, або просто *кліп*, їх характеризують швидкий монтаж, лаконізм, насиченість спецефектами. Кліпи застосовують для реклами товарів і послуг, але найчастіше — для візуального супроводу пісень.



Постер науково-популярного серіалу «Кумедна наука»



Кадр з мультфільму «Король Лев»

Історія так званої «наймолодшої», або десятої музи почалася зі створення рухомих картинок і багатьох спроб записати й відтворити їх. У кінцевому підсумку визнаними винахідниками кінематографа стали брати **Огюст (1862–1954) і Луї Люм'єри (1864–1948)** з Франції. Саме їхня апаратура давала змогу знімати й відтворювати зображення на великому екрані. Брати Люм'єри оголосили про винахід кіноапарата («Сінематограф»), отримали на нього патент. Винахідники планували кінокамерою фіксувати історичні події, і кінематограф не задумували як вид мистецтва.

Днем народження кіно вважають 28 грудня 1895 р., коли було влаштовано перший публічний сеанс у паризькому «Гранд-кафе» на бульварі Капуцинок. Показували німі ролики, які тривали не більше хвилини, з по-

між них документальна стрічка «Вихід робітників з фабрики Люм'єрів».

Шаленої популярності набув фільм «Потяг, що наближається». На екрані поїзд рухався так, немов насувався на глядачів, і це виглядало настільки реалістично, що справляло сильне враження. Деякі глядачі з переляку зістрибували зі своїх місць. Після виходу фільму оператори з усього світу почали створювати аналогічні стрічки на інших вокзалах. Так виник і перший «бродячий кіносюжет». Фільм «Политий поливальник» став прообразом сучасної комедії.

У німих фільмах розігравали сюжети, названі пізніше «комедією ляпасів», та й сам кінематограф розглядали скоріш як атракціон. У кіно не було своїх професійних акторів, і для зйомок запрошували працівників театрів, цирку, естради.

Спочатку фільми знімали без монтажу і нерухомою камерою. Застосовувати монтаж, трюки й спецефекти першим почав французький режисер **Жорж Мельєс (1861–1938)**, якого навіть прозвали «кіночарівником». Приміром, він відкрив ефект *стоп-кадру* в першій науково-фантастичній стрічці «Подорож на Місяць».



Огюст і Луї Люм'єри



Кадр із фільму
«Потяг, що наближається»

Серед піонерів світового кінематографа були й українці. Ще у 1893 р. талановитий винахідник, уродженець Харківщини **Йосип Тимченко**, який працював механіком Одеського університету, створив кіноапарат (прототип сучасної кінокамери) та кінопроектор. Тимченко зафільмував вершників і металників списів. Ці дві стрічки демонстрували в одеському готелі «Франція».

У вересні 1896 р., у Харкові, фотограф **Альфред Федецький** відзняв кілька сюжетів, які демонстрували в оперному театрі (майже рік у рік з першим публічним кіносеансом Люм'єрів у Парижі).

Хоча актори *німого кіно* розмовляли, смисл сприймався через артикуляцію і передавався через *титри*, шрифти яких відбивав гучність і навіть інтонацію. Виробився неповторний стиль акторської гри з виразними жестами, рухами, мімікою. Кінокартини супроводжувалися живою музикою у виконанні піаніста — *танпера* або спеціально запрошеного оркестру.

До шедеврів німого кінематографа належить чорно-білий фільм «Земля» українського кінорежисера **Олександра Довженка** (1930). Фільм мав грандіозний успіх в Європі, а на батьківщині зазнав шаленої критики і був реабілітований лише після високої оцінки на Всесвітній виставці в Брюсселі. Там у результаті опитування 117 кінознавців із 26 країн його було включено до списку 12 кращих фільмів усіх часів і народів (1958).

Еру звукового кіно відкрила американська повнометражна стрічка «Співець джазу» режисера Алана Кросланда (1927).

З-поміж перших кольорових фільмів — «Віднесені вітром» (реж. В. Флемінг, 1939) за однойменним романом Маргарет Мітчелл, який став найкасовішим в американському кінематографі того часу.



Йосип Тимченко



Кадр із фільму «Віднесені вітром»



Афіша фільму
«Співець джазу»

Портрет митця



Чарлі Чаплін

Класиком німого кіно вважають універсального кіномитця **Чарлі Чапліна** (1889–1977) — американського і англійського кіноактора, сценариста, композитора, кінорежисера, продюсера і монтажера.

Ч. Чаплін народився у родині артистів мюзик-холу. Батько Чарлі Чапліна помер, коли Чарлі було 3 роки, після цього мати тяжко захворіла. Чарлі з братом опинилися в школі для сиріт і бідних дітей, вони були змушені самостійно заробляти на життя. Пропускаючи заняття в школі, Чарлі береться за будь-яку можливу роботу.

У 9 років він вступив до дитячої танцювальної групи, в складі якої в Чарлі виникла можливість на одному з виступів розсмішити глядачів. Нарешті чотирнадцятирічний Чарлі отримує постійну роботу в театрі, також грає у вар'єте, опановує гру на скрипці, бере уроки театрального диригента.

Чаплін увійшов в кінолітопис як один із найкращих коміків світового кінематографа. Він створив знаменитий образ бродяжки Чарлі: мішкуваті штани, великі черевики, вузька візитка, котелок на голові, чорні маленькі вусики і тростинка в руках. Донести до глядачів емоції і смисл без звуку було досить складно; основним творчим прийомом в німому кіно була пантоміма. Бродяжка — персонаж багатогранний: він самотній, романтичний, але водночас робить нахабні вчинки, проте він — джентльмен. Всі ці якості актор «вимальовує» за допомогою міміки, жестів, виразності рухів, комічної ходи. Згодом багато хто намагався наслідувати цей образ, але він залишився унікальним у манері виконання саме Чарлі Чапліна. Відповідно до шаленої популярності почали стрімко зростати й акторські гонорари: у 1917 р. він стає найдорожчим на ті часи актором з контрактом у мільйон доларів.

Разом з колегами Чарлі Чаплін засновує кіностудію United Artists, де починає створювати свої повнометражні картини. Стали класикою «Золота лихоманка», «Цирк», «Вогні великого міста», «Великий диктатор». У ліричній трагікомедії «Вогні рампи» митець виступив як продюсер, режисер, сценарист, композитор, монтажер, хореограф, художник по костюмах і виконавець головної ролі.



Кадр із фільму «Вогні великого міста»



Кадр із фільму «Бродяга»



У чому ж полягають особливості мови кіномистецтва, його художньої образності?

До головних художніх компонентів фільму належать зняті на плівку *зображення* (люди, події, предмети, пейзажі) і записані на плівку *звуки* (мовлення, музика, спів, шуми), які нерозривно злиті в єдине художнє ціле. Кіномистецтво об'єднує в собі елементи різних мистецтв: літератури (сценарій, текст від автора); живопису (композиція, колорит, світлотінь); театру (гра акторів, мізансцени); музики. Отже, кіно — мистецтво синтетичне, просторово-часове.

Зрозуміло, кіно має і власні, притаманні тільки йому, виражальні художні засоби та можливості. Розглянемо їх.

Відомо, що будь-який фільм складається з *кадрів*. Це поняття багатозначне, і стосовно кіно розуміється як фрагмент відеоряду, відрізок кіноплівки, мінімальна одиниця конструкції фільму. Окремі кадри з'єднують в єдине ціле шляхом *монтажу*. Як специфічний художній засіб кіномистецтва монтаж передбачає відбір і трактування митцем подій і явищ, їх зіставлення в певному темпі й ритмі, організацію фільму в просторі та часі (приміром, за допомогою монтажу можна з'єднати події, зняті в різних місцях і в різний час).

До основних кінозасобів належать *різноплановість* (*зміна планів*) і *ракурс* зображення. Наприклад, окремий кінокадр може вмістити натовп людей, знятих *загальним*, або *дальнім*, планом. На *середньому* плані можна в кадрі виокремити з-поміж інших певну людину. А коли потрібно сконцентрувати увагу на погляді персонажа, тоді кіноапарат максимально наближається до обличчя актора і показує його *крупним* планом. Залежно від художнього задуму глядач може побачити людину чи будь-який предмет зверху, збоку, знизу, з висоти пташиного лету або впритул. Це досягають зміною *ракурсу*, тобто кута зору.



Ракурс. Зйомка фільму
«Зоряні війни:
Пробудження сили»



Загальний, або дальній, план.
Кадр із фільму «Зоряні війни»



Крупний план.
Кадр із фільму «Зоряні війни»

Багаті можливості криються у використанні *трюків* і *спецефектів*. Спецефекти в кіно поділяють на механічні, оптичні, звукові, але зазвичай їх поєднують. Механічні спецефекти готують перед зйомками (моделювання, піротехніка, спеціальний грим). До оптичних належать: стоп-кадр, прискорена, уповільнена, зворотна і комбінована зйомки; мультиекспозиція (дознімання на плівку з уже знятими кадрами); *хромакей* (зйомка на тлі кольорового екрана, який потім замінюють на інший відзнятий матеріал); контроль руху камери. Завдяки останньому ефекту є можливість показати в русі навіть космічні кораблі, що вперше було застосовано у фільмі «Зоряні війни» (реж. Дж. Лукас). Модель залишається нерухомою, а камера рухається за запрограмованою траєкторією.

Окрему групу спецефектів утворює комп'ютерна графіка, що дедалі більше проникає в кіно. Блокбастер без комп'ютерних ефектів уявити сьогодні практично неможливо. Взяти хоча б серію пригодницьких фільмів «Пірати Карибського моря». Останні стрічки просто рясніють комп'ютерними



Кадр із фільму «Матриця»



Кадр із фільму «Володар перснів»



Кадр із фільму «Парк Юрського періоду»

трюками: поєднання в просторі предметів з різних місць (пейзаж з одного району, корабель з іншого, небо з третього); моделювання «живих» акторів, використання комп'ютерної анімації замість залучення дублерів; створення явищ природи тощо. У третій частині фільму налічується 2000 епізодів зі спецефектами, з них третину виконано командою з близько двохсот фахівців під керівництвом Джона Нолана на студії цифрових візуальних ефектів і комп'ютерної графіки Industrial Light & Magic (ILM).

Щоб відтворити простір, наприклад, побудувати ціле місто, нині застосовують тривимірні графічні редактори. Комп'ютерне моделювання облич дає змогу продемонструвати як актор «старіє» або «молодіє». Створити фантастичного персонажа допомагає *анімаทรอนิกส์* — мистецтво створення електронних ляльок, як, приміром, динозаври у фільмі «Парк Юрського періоду» (реж. С. Спілберг).

Кращі з картин, у яких застосовують складні трюки й візуальні ефекти, зазвичай отримують премію «Оскар» у номінації «Кращі візуальні ефекти». Окрім згаданих вище фільмів, цю нагороду отримали не менш легендарні стрічки «Володар перснів», «Кінг-Конг», «Матриця», «Титанік», «Аватар», «Інтерстеллар» тощо.



Кадр із фільму «Кін-Конг»



Кадр із фільму «Пірати Карибського моря»

3 історії шедевра

«Аватар» (2009) — науково-фантастичний фільм сценариста і режисера Джеймса Кемерона, з яким пов'язують технологічний прорив у кінематографі. У цьому фільмі була задіяна унікальна технологія віртуальної зйомки на основі зміненої версії цифрової системи 3D, щоб поєднати анімацію з живою акторською грою. Фільм складається на 60 % з комп'ютерних елементів і на 40 % — з живої дії.

Головні ролі в блокбастері зіграли Сем Вортінгтон і Зої Салдана. Музику написав Джеймс Горнер, художник-постановник Роберт Стромберг. Фільм був номінований на «Оскар» і переміг у трьох категоріях: «Кращі візуальні ефекти», «Краща операторська робота» і «Краща робота художника-постановника». «Аватар» мав величезний комерційний успіх і став першим фільмом в історії кінематографа, касові збори якого перевищили 2 млрд доларів.

Концепцію «Аватара» Дж. Кемерон написав ще у середині 1990-х років, черпаючи натхнення з фантастичних і пригодницьких книг, які прочитав у дитинстві. Зйомки довелося відкласти аж на десятиліття, адже задум режисера випереджав розвиток технологій того часу. Під час виробництва «Аватара» використано безліч візуальних ефектів. Технологія *захоплення руху*, розроблена спеціально для фільму, стала одним з основних інструментів режисера. За її допомогою були створені всі жителі Пандори, фотореалістичні пейзажі. Цю технологію застосовували також і до літальних апаратів: члени знімальної групи носили по майданчику мініатюрні дратові моделі з датчиками, а на комп'ютері ці моделі перетворювалися на вертольоти і повітряні кораблі. Щоб зняти міміку і погляд акторів, виготовили для кожного з них спеціальні конструкції за формою голови — «шоломи», на них розміщували мікрокамери (використовували 120 штук одночасно), з яких інформація транслювалася на комп'ютер. На основі отриманих даних вибудовувалася 3D модель персонажа, що відтворює природні рухи людей.

У проєкті було задіяно дві групи дизайнерів з різними художниками-постановниками: одна розробляла флору і фауну мешканців планети, інша — техніку і людей.



На зорі кінематографа виникла традиція залучати до створення фільмів відомих художників, таких як С. Далі й П. Пікассо. Музику до кінофільмів і мультфільмів писали також відомі композитори: К. Сенс-Санс, А. Онеггер, Д. Мійо, Е. Саті, Б. Бріттен, П. Хіндеміт, Д. Шостакович, А. Шнітке, Е. Денисов. Зокрема з-поміж наших співвітчизників — Б. Лятошинський, Л. Грабовський, М. Скорик, Є. Станкович, В. Бистряков та ін.

Джон Вільямс написав заглавну тему до кінофільму «Зоряні війни», цей *саундтрек* ідеально доповнив стрічку і став суперзнаменитим.

Особливу гуманістичну місію виконує музика в кінофільмі «Титанік», увінчаному низкою «Оскарів» (реж. Джеймс Кемерон, композитор Джеймс Горнер). У кульмінаційному епізоді, коли на лайнері, що потопав, публіку охопила паніка, музиканти взяли в руки інструменти, і залунали прекрасні мелодії високої класики. Музика підтримувала дух приречених на загибель людей, яких пронизував жах і відчай. Музиканти грали до останньої хвилини, поки океан не поглинув їх разом з іншими жертвами. Лейтмотивом вічного кохання стала пісня з цього фільму.



Кадр з кінофільму «Титанік»



Дж. Горнер. Саундтреки з к-ф «Аватар», «Титанік»

Дж. Вільямс. Саундтрек з к-ф «Зоряні війни»



Як музика відображає тематику та ідею фільмів?

Для стимулювання кіномистецтва у світі присуджують спеціальні кінопремії, проводять кінофестивалі, покликані вибрати кращі фільми, оцінити роботу всіх членів знімальних груп. Кінофестивалі мають розгорнуті програми, супроводжуються публічними показами фільмів-номінантів.

Найпрестижнішу кінонагороду «Оскар» з 1929 р. присуджує Американська академія кінематографічних мистецтв і наук. Її номінації охоплюють кращий ігровий, документальний і анімаційний фільми, зокрема короткометражний; кращий режисер, сценарист, оператор, звук, монтаж, саундтрек, грим; краща чоловіча й жіноча роль, зокрема другого плану, робота художника-постановника; кращі візуальні ефекти,



«Оскар»



«Золотий глобус»



«Золотий лев»



«Золота пальмова гілка»

костюми. Атрибутом премії «Оскар» є позолочена статуетка (скульптор Джордж Стенлі).

Іншу американську кінопремію «Золотий глобус» присуджують за кіно- і телефільми Голлівудською асоціацією іноземної преси після голосування за участю близько 90 провідних журналістів, які спеціалізуються та тематиці Голлівуду.

Головний приз найстарішого у світі щорічного Венеційського кінофестивалю (заснований 1932 р.) — «Золотий лев». Учасники основної програми змагаються за «Левів», а на альтернативній («Проти течії») демонструють нестандартні фільми, з яких найкращі нагороджуються призом «Сан-Марко». У конкурсі беруть участь тільки фільми, які не демонстрували за межами країни-виробника і не брали участі в інших фестивалях. На позаконкурсних програмах показують фільми, що досягли визнання.

Каннський міжнародний кінофестиваль проводять щороку в курортному місті на Лазурному березі Франції. Він входить до так званої «Великої п'ятірки» найпрестижніших кінофестивалів разом із кінофестивалями у Венеції (Італія), Берліні (Німеччина), Санденсі (США) і Торонто (Канада). Найпрестижніша нагорода фестивалю — «Золота пальмова гілка».

Берлінський міжнародний кінофестиваль (Берлінале) у Німеччині, уперше організований в 1951 р., служить місцем зустрічей для представників світового кінематографа й кіноіндустрії. Головний приз фестивалю — «Золотий ведмідь» присуджують за кращий фільм, «Срібний ведмідь» — у номінаціях: «Кращий режисер», «Кращий актор», «Найкраща актриса», «Кращий саундтрек» і «За видатний акторський вклад у розвиток кіно».

Київський міжнародний кінофестиваль «Молодість», акредитований Міжнародною асоціацією кінопродюсерів (FIAPF), проводять кожного року вже майже півстоліття (з 1970 р.). Головне завдання — сприяння розвитку

молодого професійного кіно. Конкурсна програма представляє твори молодих митців з усіх континентів, відібрані на національних і міжнародних кінооглядах. Головні секції: студентський, перший короткометражний (ігровий, анімаційний, документальний) і перший повнометражний ігровий фільми. Міжнародне журі присуджує Гран-прі за найкращий фільм усієї конкурсної програми. Володар отримує грошову винагороду і статуетку «Скіфський олень», що є символом кінофестивалю. Також журі присуджує призи, відзнаки й дипломи за найкращий фільм у кожній категорії. Крім того, існує приз глядацьких симпатій. Позаконкурсні програми знайомлять глядачів з найновішими досягненнями вітчизняного і зарубіжного кіномистецтва.

Таким чином, кіномистецтво стрімко розвивається, його мова постійно оновлюється. Сучасний кінематограф здатний не лише правдиво зобразити все, що є у світі, втілюючи безліч відтінків почуттів людини, а й будь-які найрізноманітніші ідеї та фантазії, сміливо заглядаючи в майбутнє. Кіно для мільйонів людей є улюбленою розвагою, насолодою.



«Золотий ведвідь»



«Скіфський олень»

Мистецька скарбничка

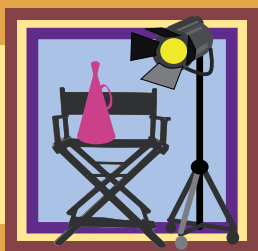
Блокбастер (з англ. *block* — квартал, *bust* — руйнувати, букв. «руйнівник кварталу») — популярний і комерційно успішний продукт кіно- і театральної індустрії, «супербойовик».

Кінематіграф (з гр. «рух» і «писати») — галузь культури та економіки, що об'єднує всі види професійної діяльності, пов'язані з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів.

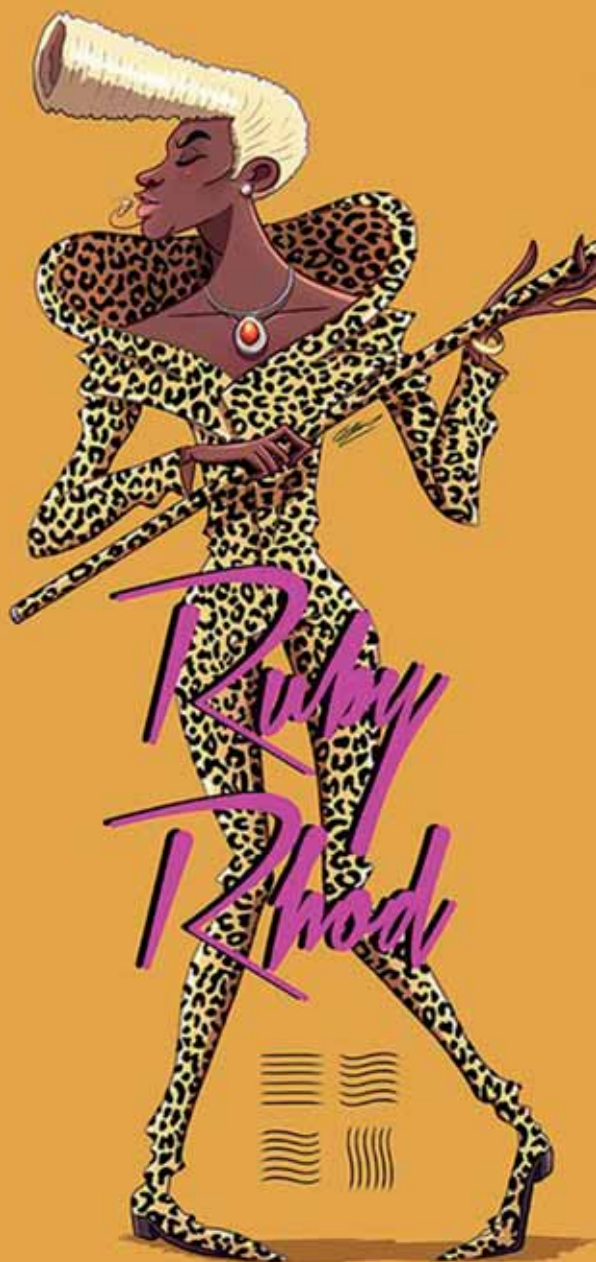
Саундтрек — музичний супровід до фільму, мюзиклу, комп'ютерної гри тощо.



1. Які засоби художньої виразності притаманні кіномистецтву?
2. Назвіть країну — батьківщину кіно та його винахідників.
3. Розкажіть про види кінематографа, особливості німого кіно.
4. У вільний час подивіться фільми про митців із серії «Обрані часом»: «Брати Нарбути», «Бойчук і бойчукізм», «Творець з божою іскрою», «Брати Кричевські. Повернення», «Будинки та химери Владислава Городецького», «Якутовичі», «Своє вікно», «Друг мій Лянька», «Маестро, ваш вихід», «Два життя Соломії».
5. Об'єднайтеся у групи, придумайте сюжет для німого кіно. Спробуйте зіграти (пантоміму), заздалегідь продумайте музичний супровід.



Тема 19–20. ЖАНРИ І СТИЛІ КІНО



Практично немає людей на землі, які б не полюбляли дивитися кінофільми. Хтось — пригоди чи фантастику, що дає змогу поринути в незвідані світи, а хтось — ліричні історії, щоб поплакати над нещасливим коханням. Утім є такі, що захоплюються детективами й бойовиками, аби полоскотати нерви, а чимало інших цінують гумор і надають перевагу комедіям, щоб відволіктися від буденності. При цьому всі, переглядаючи фільм, хочуть отримати нові враження, пережити різні емоції. І кіно надає таку можливість. Тому що воно має багату палітру тем, образів. Часом після перегляду фільму в людини виникає бажання змінити своє життя на краще, вона починає це здійснювати, орієнтуючись на кіногероя — сміливого чи кмітливого.

Як вам вже відомо, всі види мистецтва розподіляють за жанрами, проте в кожному з них — музиці, живописі — цей поділ специфічний.

Яка ж специфіка кіножанрів? Це поділ фільмів на групи за певними художніми формами, які мають схожі риси внутрішньої будови, на основі споріднених тем, образів-типажів. Кіножанри не мають чітких меж, вони взаємопроникають, тому часто фільм можна віднести

до кількох жанрових груп. Традиційні жанри переосмислюються, виникають нові. Отже, будь-яка система жанрів завжди умовна, відкрита до змін.

Візьмемо для прикладу жанр *фантастику*, де уява переважає над реальністю. У фантастичних фільмах чудернацька картина світу зазвичай протиставлена повсякденності, діють неіснуючі в реальності герої. Згадаємо знаменитий бойовик «П'ятий елемент» (реж. Люк Бессон) з неповторними Брюсом Уїллісом і Міллою Йовович у головних ролях.

Фантастика поділяється на піджанри: фентезі, антиутопія, кіберпанк.

Відмінність *фентезі* полягає в тому, що дії відбуваються у світах, в яких живуть міфологічні істоти: ельфи, гноми, дракони, перевертні, демони або, приміром, придумані гобіти, як у кінотрилогії «Володар перснів».

Антиутопія належить до соціальної фантастики й відображає уявне безпросвітне майбутнє з тоталітарними режимами, війнами, злочинами, насильством, епідеміями тощо. Мета таких кінофантазій — показати, що і сьогодні існують передумови, здатні призвести до подібного існування. Приклад — «Сталкер» режисера Андрія Тарковського.

Тематика *кіберпанків* фокусується на комп'ютерах, високих технологіях і проблемах, які виникають у суспільстві внаслідок технологічного прогресу. Прикладом жанру може бути кінокартина «Матриця», знята Лоренс та Ендрю Вачовські, що поєднує елементи бойовика і *трилера* (від англ. *thrill* — трепет), який створює у глядача відчуття напруженого хвилювання. Зображується майбутнє, в якому люди насильно під'єднані машинами до Матриці — комп'ютерної програми, що симулює дійсність і використовує людей як джерело енергії. Фільм отримав десятки престижних винагород, зокрема премію «Оскар» у чотирьох номінаціях.

Розрізняють авторське кіно або *арт-хаус*, що претендує на новаторство, і так званий «мейнстрім» — високобюджетні фільми.

Публіка і кіновиробники застосовують власні жанрові ярлики. Глядацька аудиторія зазвичай обізнана про грані популярних жанрів і очікує побачити варіант втілення цих «жанрових стереотипів». Окремі типи фільмів пов'язують з режисерами чи зірковими акторами відповідно до їхніх амплуа. Приміром, актор Сільвестр Сталлоне асоціюється з бойовиками, а режисер Альфред Хічкок — з фільмами жахів.



Кадр з фільму «П'ятий елемент»



Кадр з фільму «Матриця»

3 історії шедевра

Культова кінотрилогія «Володар перснів» (2001–2003), екранізація однойменного роману Дж. Р. Толкіна, стала одним із найбільших проєктів в історії кіно. Поставлена режисером **Пітером Джексоном** і складається з трьох фільмів, пов'язаних єдиним сюжетом: «Володар перснів: Братство Персня», «Володар перснів: Дві вежі», «Володар перснів: Повернення короля». Усі фільми були зняті в Новій Зеландії, рідній країні режисера.

Зміст картини втілює ідею війни зі злом, що відбувається не лише на полях битв. Мужність, сміливість, любов і самовіддана дружба — на одній чаші ваг. На другій — зрада, страх, нестримна злість і жадоба влади.

Трилогія мала значний фінансовий успіх і виграла 17 премій «Оскар» з 30 номінацій. Заключний фільм трилогії «Повернення короля» отримав всі 11 «Оскарів», на які був номінований, що є рекордною кількістю нагород Американської кіноакадемії для одного фільму. У ньому використано багато інноваційних візуальних ефектів, зокрема Голлум став першим персонажем, повністю створеним за допомогою технології захоплення руху.



До поширених жанрів кіно окрім згаданих вище бойовиків і фантастики належать мелодрама, комедія, музичний і пригодницький фільми, детектив.

Мелодрама — жанр художньої літератури, театрального мистецтва і кіно. Він розкриває духовний світ героїв в емоційних ситуаціях на основі загальнолюдських цінностей, зазвичай виражених через контраст: добро і зло, любов і ненависть. Прикладом мелодрами (водночас трагедії та екранізації класики) є фільм *«Ромео і Джульєтта»* (реж. Карло Карлей) за мотивами однойменної трагедії Вільяма Шекспіра. У головних ролях якого знялися американка Хейлі Стайнфелд і британець Дуглас Бут.



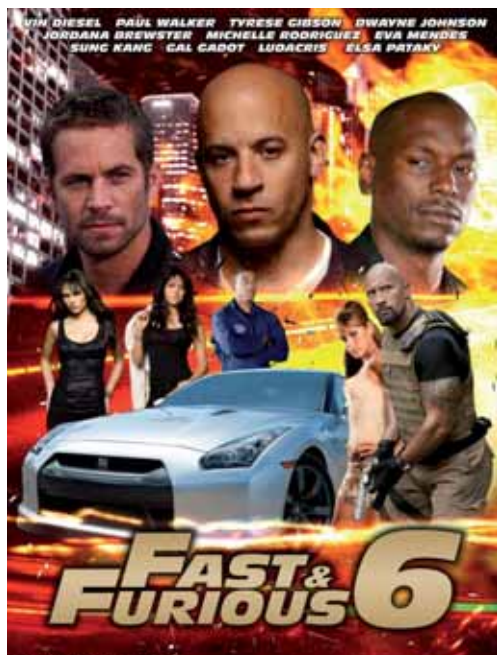
Кадр з фільму «Ромео і Джульєтта»



Пригадайте, в яких інших видах мистецтва використано цей шекспірівський сюжет. Назвіть твори та їх авторів.

Комедія, що характеризується гумором чи сатирою, спершу була жанром драматичного мистецтва і виникла як антипод трагедії. Вона має на меті розсмішити глядача, поліпшити настрій. Комічний ефект досягається самим виглядом персонажів, також за допомогою різноманітних прийомів: режисурою безглузвих і курйозних ситуацій, в які потрапляють герої, гіпертрофованою демонстрацією людських якостей в акторській грі, екранним суміщенням несумісного в реальному житті. Існують такі її піджанри: комедія лірична або романтична (про кохання), музична, трагікомедія, ексцентрична (сповнена трюків), кримінальна (головні герої — гангстери, злодії, поліцейські), *пародія* (твір-насмішка на основі навмисного наслідування ознак певного жанру, стилю).

У пародійній манері часто знімають *трейлери* або аматорські *фан-трейлери*.



Постер фільму «Форсаж-6»



Пародія «Суперфорсаж!»

Пародія «Суперфорсаж!» (реж. Аарон Зельцер і Джейсон Фрідберг) — це фільм-перевертень, який завдяки пародійній грі акторів, візуально схожих з копіюваними персонажами, висміює популярну серію фільмів «Форсаж», сучасну поп-культуру загалом.

Свідченням популярності трейлерів є факт: на честь 25-річчя сиквела бойовика «Термінатор 2: Судний день», визнаного еталоном жанру, Арнольд Шварценеггер опублікував архівний ролик на своїй сторінці у Фейсбуці, що ніж за добу набрав понад три мільйони переглядів.

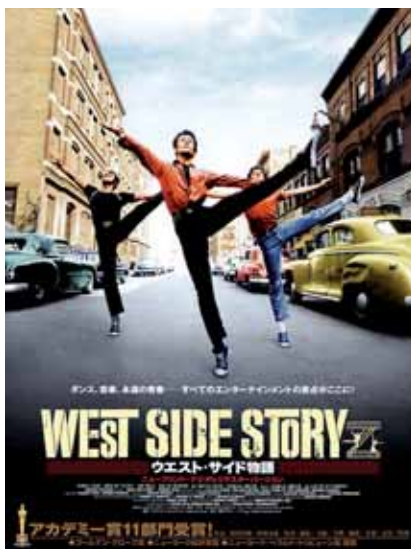
Існує ще багато інших кіножанрів: *вестерн* (про американських ковбоїв); *екшен* — «фільм дії», високобюджетний бойовик з каскадерськими трюками; *містика*; історичні, зокрема військові фільми.

! ? Поцікавтеся особливостями перерахованих жанрів кіно. Які твори у жанрах музичної комедії і мюзиклу ви слухали в попередні роки? Чи є в них кіноверсії?

Окрім згаданих уже комедії і мелодрами до жанрів літературно-театрального походження належить фільм-казка. Позначення жанру як «*музична комедія*» зазвичай застосовують до екранного продукту, сценічним прототипом якого була оперета. Мюзикл також був перенесений на кіноекран з театральних підмостків. Ці музично-сценічні жанри містять багато пісень і танців, адже саме через зміст вокальних і хореографічних номерів роз-

вивається сюжет. Обов'язково присутні красиві костюми й декорації, елементи мелодрами і часто «хеппі енд». До кіномюзиклів, що стали класикою жанру і відзначені преміями «Оскар», належать: «Вестсайдська історія» — кіноверсія бродвейського мюзиклу Леонарда Бернстайна (реж. Роберт Вайз і Джером Роббінс), «Звуки музики» композитора Річарда Роджерса (реж. Роберт Уайз), «Моя чарівна леді» композитора Фредеріка Лоу (реж. Джордж Кьюкор) за «Пігмаліоном» Бернарда Шоу.

З-поміж музичних фільмів є екранізації не лише оперет і мюзиклів, а й опер: «Чарівна флейта» (реж. Інгмар Бергман) і «Дон Жуан» (реж. Джозеф Лоузі) В.-А. Моцарта; «Травіата» і «Отелло» Дж. Верді (реж. Франко Дзеффіrellі); «Кармен» Ж. Бізе (реж. Франческо Розі); «Ріголетто» Дж. Верді та «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні (реж. Жан-П'єр Поннель).



Постер фільму-мюзиклу
«Вестсайдська історія»



Кадр з фільму-мюзиклу
«Звуки музики»



Постер фільму-мюзиклу
«Моя чарівна леді»



Фрагменти з кіноопер Дж. Верді «Ріголетто» (Лучано Паваротті)
«Отелло» (Пласідо Домінго)



Зверніть увагу на вокальну майстерність знаменитих співаків. У вільний час подивіться оперні екранізації Ф. Дзеффіrellі. Чи згодні ви з висловлюванням видатного режисера: «В опері живе тільки правда»?